

Производството по осребряване като вид граждански процес и като обективно право

докторант Делян Маринов

Liquidation proceeding in bankruptcy like civil process and objective right. This report aims to pass the essence of liquidation proceeding in bankruptcy in the context of civil enforcement procedure and the rules of objective law. In the first part of the report explains the features of liquidation as a specific kind of executive process in comparison to typical civil enforcement procedure. In the second part of the report liquidation proceeding is considered as a set of rules governing the procedures for transforming the property of the bankrupt debtor for money to satisfy creditors in bankruptcy proceedings.

Keywords: liquidation proceeding; objective law; executive process; civil enforcement

Производството по осребряване като вид граждански процес

Производството по несъстоятелност е особен вид граждански процес. То съчетава характеристиките на гражданския процес в трите му форми – исков, обезпечителен и изпълнителен³⁶¹. Тези форми се проявяват по различен начин в зависимост от фазата, в която се намира производството. Във фазата на откриване на производството по несъстоятелност се установяват материално правните предпоставки за откриване на производството и се налагат обезпечителни мерки с цел опазване на имуществото на длъжника, поради което на този етап се проявяват преди всичко характеристиките на иския и обезпечителен граждански процес. Втората фаза (производството по предявяване и приемане на вземанията) се развива като граждански исков процес, имащ за цел да установи вземанията, подлежащи на удовлетворяване. Ако в установените в ТЗ срокове не бъде предложен оздравителен план, предложеният такъв не бъде приет от събраниято на кредиторите или приетият от събраниято на кредиторите оздравителен план не бъде утвърден от съда се преминава във фазата на осребряване на имуществото на длъжника, което по същество представлява граждански изпълнителен процес. Осребряването като вид граждански изпълнителен процес има за задача да даде защита на правоимащия (общността на събраниято на кредиторите) и да наложи санкция по отношение на несъстоятелния длъжник чрез упражняване на принуда по установения в закона ред. Осребряването обаче представлява особен вид изпълнителен процес, който се различава от обикновения изпълнителен процес в редица направления:

В теорията изпълнителния процес се определя като сурогат на липсващото доброволно изпълнение³⁶². Той влиза в действие при неудовлетворени притезания и цели да достави принудително на правоимащия длъжимото благо. Така принудителното удовлетворяване на неудовлетвореното право действа като защита в полза на неговия носител и като санкция спрямо неизправния длъжник, когото лишава от онези блага, от които той би трябвало да се лиши сам ако изпълни доброволно. Осребряването като част (етап) от производството по несъстоятелност, обаче не би могло да замести доброволното изпълнение. Длъжникът бива обявен в несъстоятелност именно защото *не е в състояние* да заплаща задълженията си т. е. тук доброволното изпълнение не е възможно. Обратно, ако длъжника просто упорства и не желае да плати задълженията си въпреки, че разполага с възможност да стори това, то спрямо него ще се приложи обикновения изпълнителен процес, а не особения ред на производството по несъстоятелност. В този смисъл осребряването, като особен вид граждански изпълнителен процес се явява санкция по отношение на длъжника,

³⁶¹ Илиева, Л. За одобрения от съда по несъстоятелността списък от приети вземания и възможността за неговата промяна. Сп. Търговско право, кх. 3, 2004, с. 90.

³⁶² Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право. VIII изд. с.714.

не заради липса на доброволно изпълнение, а заради това, че последният се е поставил в състояние на неплатежоспособност (свърхзадълженост).

Осребряването има за задачата удовлетвори не всички, а само парични притежания на длъжника. ТЗ въвежда принципа за удовлетворяване на всички кредитори в пари. Принципът за парично удовлетворяване на вземанията намира израз и в нормата на чл. 617, ал. 2 ТЗ съгласно, която всички непарични задължения на длъжника (които кореспондират с насрещни вземания на кредиторите) се трансформират в парични по пазарната им стойност към датата на решението за откриване на производство по несъстоятелност. Законът забранява удовлетворяването на кредитор да бъде извършено в натура, например чрез прехвърляне на право на собственост върху различни вещи или имоти от масата. Изключение от това правило са единствено случаите, в които на кредитор с прието вземане е възложено имуществовно право от масата в качеството му на купувач на публична продан по реда на чл. 717 ТЗ, тъй като забраната за участие в публичната продан по чл. 717г, ал. 1 ТЗ не се отнася до кредиторите с приети в производството вземания³⁶³.

Друга особеност на осребряването като особен вид граждански изпълнителен процес е неговия колективен (универсален) характер. Осребряването е насочено към принудително удовлетворяване на всички предявени и приети в производството по несъстоятелност вземания и се извършва по отношение на цялото секвестрируемо имущество на длъжника, което формира масата на несъстоятелността. Това, обаче не означава, че всички кредитори, ще бъдат удовлетворени или пък във всички случаи ще се осребри цялото имущество на длъжника. В голяма част от случаите имуществото на длъжника е недостатъчно за покриване на задълженията на длъжника и след осребряване се удовлетворяват само част от кредиторите (обикновено привилегированите). От друга страна съгласно чл. 716 ал. 1 от ТЗ имуществото на длъжника се превръща в пари, но доколкото това е необходимо за плащане на задълженията на длъжника. Следователно може и да се стигне до осребряване само на част от имуществото, ако след продажбата на това имущество се удовлетворят всички вземания в производството по несъстоятелност. От принципа, че осребряването е единна и колективна процедура насочена към удовлетворяването на кредиторите има множество изключения, които са въведени в ТЗ и други специални закони (продължаване изпълнително производство с разрешение на съда в хипотезата на чл. 638 ал. 3 от ТЗ, изпълнение върху имущество, върху което са наложени обезпечителни мерки от НАП съгласно чл. 193 от ДОПК, изпълнение върху заложена вещь по реда на ЗОЗ и др.), което в известна степен поражда съмнение в универсалния характер на производството по осребряване.³⁶⁴

В производството по осребряване ролята на взыскател играе събранието на кредиторите, на което закона делегира по силата на чл. 677 ал. 1 т. 8 от ТЗ правомощието да определя реда и начинът за осребряване на имуществото на длъжника, метода и условията за оценка на това имущество, избора на оценители и определянето на тяхното възнаграждение. Чрез тази делегация законодателя се отклонява в известен смисъл от концепцията за гражданския изпълнителен процес като отнапред регламентирана в закона процедура, като вместо това на участниците в тази процедура - събранието на кредиторите и синдик (ако събранието на кредиторите не може да вземе решение по въпросите по чл. 677 ал. 1 т. 8) се дава възможност в определени рамки да я определят или допълват. Това законодателно разрешение е насочено осигуряване на по-голяма гъвкавост и приспособимост на процедурата съобразно конкретната фактическа и правна обстановка, но също така може да създаде предпоставки за произвол на събранието на кредиторите по отношение на права-

³⁶³ **Николова, Б.**, Разпределение на осребреното имущество в производството по несъстоятелност, извлечено на 02.12.2011 г. от <http://www.kantorite.bg/>.

³⁶⁴ **Маданска, Н.**, „Производство по несъстоятелност. Материалноправни, процесуални и регистърни въпроси“ С.2010 г. с. 234.

та на длъжника в производството по осребряване, както и за negliжиране на интересите на по-дребните кредитори за сметка на по-едрите. Известен коректив на тази опасност е засиления контрол на съда по несъстоятелността в производството по осребряване, който дава разрешение за извършване на всяка продажба и издава постановленията за възлагане имущественото право предмет на продажбата.

Производството по осребряване като обективно право,

От гледна точка на обективното право осребряването представлява съвкупност от правни норми регламентиращи реда и условията за трансформиране на имуществото на обявения в несъстоятелност длъжник в пари с цел удовлетворяване на кредиторите в производството по несъстоятелност. Като особен вид граждански изпълнителен процес осребряването съдържа преди всичко процесуални норми, които изграждат фазата на осребряване като система от последователни действия. От друга страна осребряването има за цел да удовлетвори всички приети в производството по несъстоятелност вземания от цялото имущество на длъжника, затова то обхваща и си взаимодейства с някои материално правни норми (материално правни начала).

Материалноправни са нормите, които уреждат: отношенията между кредитор и длъжник по повод подлежащото на удовлетворяване във фазата на осребряване вземане, кои имущества на длъжника формират масата на несъстоятелността и кои са освободени от изпълнение, вещноправния ефект на постановлението за възлагане и продажбата чрез пряко договаряне, както и отношенията между хирографарни и привилегирвани кредитори при разпределението на осребреното имущество. Правната уредба на тези отношения се съдържа в разпоредбите на ТЗ и в особено (специално) търговско законодателство. За неуредените от тези норми отношения, се прилагат субсидирано нормите на гражданското материално законодателство (ЗЗД, ЗС, СК, ЗН и др.), както и търговските обичаи (при непълноти в гражданското законодателство).

Въпреки немалкото материалноправни елементи, осребряването си остава един процес, едно особено съдебно производство на универсално принудително изпълнение, чието започване, развитие и приключване се извършва под прекия надзор на съда³⁶⁵.

От процесуален характер са нормите, които уреждат реда за конституиране на органите на несъстоятелността (събрание на кредиторите и синдик) техните функции и правомощия, извършването на опис и оценка на имуществото на длъжника, редът и начинът на осребряване, редът за обжалването на актовете на съда в производството и приключването на производството по несъстоятелност (осребряването) поради изчерпване на масата на несъстоятелността или поради удовлетворяване на кредиторите. Процесуалните норми, не създават, не разпределят и не видоизменят първични правоотношения, а организират процесуалната защита чрез съдебната власт на предварително установени права и задължения.³⁶⁶ По отношение на формално правните и процесуални отношения в производството по осребряване се прилагат също разпоредбите на ТЗ. Според някои автори несъстоятелността като специфичен институт на изпълнителния граждански процес, би следвало се урежда от Гражданския процесуален кодекс³⁶⁷. Но несъстоятелността е институт, който е създаден да обслужва целите на търговското право и се прилага по отношение на определена категория лица (такива, които притежават търговско качество) По тази причина ми се струва, че поместването на разпоредбите на осребряването в ТЗ, а

³⁶⁵ Ганев, В., Систематичен курс по несъстоятелност. Том първи, С 1926 с. 34.

³⁶⁶ Пак там.

³⁶⁷ Рачев, Ф. „Търговска, банкова и застрахователна несъстоятелност“ С. 2005, с. 9 .

не в ГПК е коректно с оглед целите, които преследва този институт³⁶⁸. Все пак законодателя, отчита характера на осребряването като вид граждански процес и съгласно чл. 621 от ТЗ за неуредените от тези норми отношения се прилагат разпоредбите на ГПК. Разпоредбата е предвидена с цел законодателна икономия. Прилагането на тези разпоредби, обаче е възможно само тогава, когато в гл. 46 от ТЗ няма предвидено нещо друго, било в изрична правна норма, било като следствие от принципите, върху които е изградено производството по несъстоятелност³⁶⁹.

Без съмнение общите правила на ГПК следва да се приложат по отношение на: задължението на съда за защита и съдействие (чл. 2 от ГПК); задължението на участниците в производството за добросъвестност (чл. 3 от ГПК); съдебен език (чл. 4 от ГПК); основните начала (принципи) на гражданския процес (гл. 2 от ГПК); представителство (гл. 3 от ГПК); съобщения и призовки (гл. 6 от ГПК); такси и разноски (гл. 8)³⁷⁰; срокове и възстановяване на срокове (гл. 7 от ГПК); глоби (гл. 9 от ГПК); нееквестрируемост (чл. 444 -446 от ГПК); действие на запора и възбраната по отношение на длъжника и на вискателя (чл. 451 и чл. 452 от ГПК); Описът на имуществото на длъжника, при спазване на специалните правила на чл. 652- 654 от ТЗ и предаването на това имущество за пазене (чл. 465 – 472 и чл. 484-486 от ГПК)

В производството по осребряване *не могат* да намерят приложение общите правила на ГПК по отношение на: спиране и прекратяване на производството (чл. 432, 433 и чл. 454 от ГПК); замяна на начина и обекта на начина на изпълнение (чл. 443 от ГПК), присъединяване на кредитори и разпределение на събраните суми (гл. 41 от ГПК) изпълнение върху движими, недвижими вещи и вземания (гл. 42, 43 и 45 от ГПК), доколкото в ТЗ са установени специални правила, които изключват прилагането на общите норми на гражданския изпълнителен процес. Не се прилагат и специалните правила за продажба на вещи в СИО (гл. 44 от ГПК) в производството по осребряване, тъй като самата СИО се прекратява автоматично с влизане в сила на решението по чл. 630 ТЗ, с което се открива производството по несъстоятелност³⁷¹. Следва да се приеме, че с въвеждането на ексклузивното начало при обжалване на действията на съдебния изпълнител по новия ГПК, субсидираното прилагане на чл. 435 – 438 от ГПК в производството по осребряване е недопустимо.

Разграничението на материално правните и процесуалните норми има практическо значение. Материалноправните норми поначало нямат, а процесуалните имат обратно действие. Практическото значение на посоченото разграничение може да се прояви при евентуална промяна на ТЗ или на отделни негови разпоредби относно несъстоятелността. Нормите от материалноправен характер ще запазят действието си за фактическите състави, които са се породили преди промяната на закона. Напротив, процесуалните норми ще имат действие и по отношение на обществените отношения, които са възникнали и след изменението на закона³⁷².

Осребряването като особен вид граждански процес се състои от *императивни* норми за спазването, на които съдът е длъжен да следи служебно³⁷³ Тези норми из-

³⁶⁸ В повечето съвременни законодателства несъстоятелността е обособена в отделни закони. Това обособяване, отразява общата тенденция за разширяване на кръга от лица спрямо които се прилага несъстоятелността.

³⁶⁹ Прилагането на ГПК по във фазата на осребряване при действието на старта нормативна уредба беше далеч по широко като съгласно старата редакция чл. 717 от ТЗ През 2003 г. (ДВ, бр. 38) нормативната уредба на осребряването претърпя съществена промяна, като тази промяна основно се свежда до заместване на препращането към ГПК за индивидуалното принудително изпълнение със специален ред за продажба на имуществото на длъжника.

³⁷⁰ Специални правила за съобщенията и призовките в има чл. 619 от ТЗ, а за таксите и разноските в чл. 620 от ТЗ.

³⁷¹ **Димитрова, А** „Прекратяване на съпругеската имуществена собственост при принудително изпълнение“ извлечено на 16.01.2012 г. от <http://kr.uniruse.bg/>

³⁷² **Владимиров, И.** „Търговско право“ С., 2001 г. с. 410.

³⁷³ **Кацаров, К.** „Систематичен курс по Българско търговско право, С. 1990, с. 746.

граждат *отнапред* регламентирана закона система от последователни действия регулирани чрез *метода на държавна власт и подчинение*. Тези действия са насочени към осъществяването на крайната цел на производството по осребряване, а именно удовлетворяването на кредиторите. Отклонение от типичния граждански изпълнителен процес представлява правомощието на събранието на кредиторите по чл. 677 ал. 1 т. 8 от ТЗ да определя *реда* и начинът за осребряване на имуществото на длъжника. Като цяло това отклонение, обаче не променя характеристиката на осребряването като вид граждански процес.

Литература:

1. **Владимиров, И.** „Търговско право“ С. 2001 г.
3. **Ганев, В.**, Систематичен курс по несъстоятелност. Том първи, С 1926.
2. **Димитрова, А** „Прекратяване на съпругеската имуществена собственост при принудително изпълнение“ извлечено на 16.01.2012 г. от <http://kr.uniruse.bg/>
4. **Илиева, Л.** За одобрения от съда по несъстоятелността списък от приети вземания и възможността за неговата промяна. Сп. Търговско право, кх. 3,2004, с. 90
5. **Кацаров, К.** Систематичен курс по Българско търговско право, С. 1990.
6. **Маданска, Н.**, „Производство по несъстоятелност. Материалноправни, процесуални и регистърни въпроси“ С. 2010 г. с. 234.
7. **Рачев, Ф.** „Търговска, банкова и застрахователна несъстоятелност“ С. 2005. с. 9
8. **Николова,Б.**, Разпределение на осребреното имущество в производството по несъстоятелност, извлечено на 02. 12. 2011 г. от <http://www.kantorite.bg/>
9. **Сталев, Ж,** Българско гражданско процесуално право. VIII изд.. с. 714.

За контакти:

докторант Делян Маринов, Катедра “Гражданскоправни науки”, Юридически факултет, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 0888823262, e-mail: delian82@mail.bg